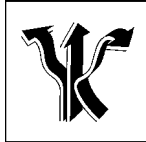

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

МАУП

Київ 2008

Підготовлено доцентом кафедри соціології *М. Ю. Наумовою*

Затверджено на засіданні кафедри соціології (протокол № 9 від 08.05.07)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Наумова М. Ю. Навчальна програма “Теорія вимірів в соціології” (для бакалаврів) – К.: МАУП, 2008. – 14 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Теорія вимірів в соціології”, питання для самоконтролю теми контрольних робіт, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП),
2008

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна дисципліна “Теорія вимірів в соціології” є одним з курсів, присвячених емпіричній соціології, що передує ознайомленню студентів-соціологів з курсом “Аналіз даних в соціологічних дослідженнях”. Ознайомлення з проблемами вимірювання в соціології передбачає попереднє вивчення таких дисциплін, як “Методологія та методи соціологічних досліджень”, “Теорія ймовірностей та математична статистика” та “Математико-статистичні методи в соціології, що є базовими для цього курсу.

Мета курсу — дати студентам знання про особливості вимірювання соціальних об’єктів, види шкалювання, про процедури розробки надійного інструментарію дослідження. Процедура вимірювання тлумачиться як складова методології аналізу даних.

Курсом передбачено формування практичних навичок зі створення моделі досліджуваного об’єкта та пошуку адекватних емпіричних індикаторів його властивостей, побудови надійних шкал вимірювання, а також способів контролю обґрунтованості, стійкості та правильності інструментарію.

Для контролю якості засвоєння матеріалу курсу в розробці представлені теми контрольних робіт, а також перелік питань для самоконтролю.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН *дисципліни* **“ТЕОРІЯ ВИМІРІВ В СОЦІОЛОГІЇ”**

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	2
	Змістовий модуль I. Специфіка процедур вимірювання в соціології
1	Обґрунтування наукового висновку в соціології
2	Поняття вимірювання в соціології
3	Модель вивчення властивостей об’єкта. Соціальні показники
4	Надійність вимірювальних процедур

1	2
	Змістовий модуль II. Процедури вимірювання соціальних установок
5	Вимірювання оцінок і соціальних установок
6	Процедура ранжування
	Змістовий модуль III. Проективні методи в соціології
7	Проективні методи в соціології
Разом годин: 81	

ЗМІСТ
дисципліни
“ТЕОРІЯ ВИМІРІВ В СОЦІОЛОГІЇ”

Змістовий модуль I. Специфіка процедур вимірювання в соціології

Тема 1. Обґрунтування наукового висновку в соціології

Особливості соціальної реальності як об'єкта емпіричного вивчення. Етапи реалізації емпіричного соціологічного дослідження: розробка концептуальної схеми дослідження, формулювання понять, побудова системи показників, техніка вимірювання, обробка та аналіз результатів. Фактори, що забезпечують валідність висновку в соціології. Принцип операціоналізму. Надійність вимірювання як критерій якості соціологічної інформації.

Література [3–5; 10–14; 16; 18; 19; 23; 26; 28; 29; 37; 39; 44; 52]

Тема 2. Поняття вимірювання в соціології

Властивості соціальних об'єктів та їх прояви. Вимірювані властивості соціальних об'єктів (атрибути). Якісні та кількісні атрибути. Поняття соціального показника. Індикатор як кількісне вираження (вираз) показника. Вимірювання як шкалювання. Поняття шкали. Типологія шкал в соціології. Номінальні, порядкові та метричні шкали. Псевдометричність. Поняття рівня вимірювання. Статистичні критерії, що використовуються для шкал різного рівня. Співвідношення понять: показник, індикатор, ознака, змінна, Одно- і багато-

мірне шкалювання. Сцієнтистська та гуманістична концепції (я) соціальних вимірювань.

Література [3–5; 19; 23; 26; 28; 29; 37; 52]

Тема 3. Модель вивчення властивостей об'єкта. Соціальні показники

Створення моделі досліджуваного об'єкта як початковий етап вимірювання. Емпірична операціоналізація понять. Сутність соціальних показників. Обґрунтування соціальних показників. Проблема невідповідності вимірювальних операцій змісту поняття.

Логічна структура соціального показника: одиниця аналізу, змінна, конкретне значення. Класифікація соціальних показників. Поняття сингулярних і сукупних показників. Специфіка сингулярних показників (абсолютні, відносні, порівняльні та контекстуальні). Особливості сукупних показників (аналітичні, структурні, глобальні).

Література [3–5; 10–14; 16; 18; 19; 23; 26; 28; 29; 37; 39; 44; 52]

Тема 4. Надійність вимірювальних процедур

Поняття надійності вимірювання. Обґрунтованість, стійкість і правильність вимірювання як складові надійності інструмента вимірювання. Способи перевірки первинного вимірювання на надійність. Техніки підвищення обґрунтованості шкали. Контроль стійкості шкали. Забезпечення точності і правильності інструментарію дослідження.

Література [3–5; 10–14; 16; 18; 19; 23; 26; 28; 29; 37; 39; 44; 52]

Змістовий модуль II. Процедури вимірювання соціальних установок

Тема 5. Вимірювання оцінок і соціальних установок

Шкала оцінок Лайкерта. Метод інтервалів, які здаються рівними. Шкала Л. Терстоуна. Шкала соціальної дистанції Е. Богардуса. Шкалограмний аналіз Л. Гутмана. Схожість та відмінність шкал Лайкерта і Терстоуна. Схожість та відмінність шкал Богардуса і Гутмана.

Література [1–5; 17–19; 23; 26]

Тема 6. Процедура ранжування

Об'єкти ранжування. Вибір підстави для ранжування. Ранжування як вимірювальна процедура та елемент аналізу. Пряме ранжування. Метод парних порівнянь Л. Терстоуна. Властивість транзитивності. Порівняння двох моделей ранжування (пряме ранжування і метод парних порівнянь).

Література [10–14; 16; 18; 26; 28; 29; 44; 52]

Змістовий модуль III. Проективні методи в соціології

Тема 7. Проективні методи в соціології

Психосемантичний метод як прийом вимірювання і як прийом аналізу. Семантичний диференціал Ч. Осгуда. Метод незакінчених речень як підхід до вивчення соціальних очікувань і соціальних стереотипів. Тест двадцяти “Я” як прийом вивчення самоідентифікації особистості.

Література [3–5; 28; 29; 37; 39; 44; 52]

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Особливості соціальної реальності як об'єкта емпіричного вивчення.
2. Етапи реалізації емпіричного соціологічного дослідження.
3. Особливості етапів соціологічного дослідження: формулювання понять, побудова схеми показників, техніка вимірювання.
4. Фактори, що забезпечують валідність висновку в соціології.
5. Принцип операціоналізму.
6. Надійність вимірювання як критерій якості соціологічної інформації.
7. Властивості соціальних об'єктів та їх прояви.
8. Вимірювані властивості соціальних об'єктів (атрибути).
9. Якісні та кількісні атрибути соціальних об'єктів.
10. Поняття соціального показника.
11. Індикатор як кількісний вираз показника.
12. Поняття вимірювання.
13. Вимірювання як шкалювання.
14. Зміщення вимірювання.
15. Зв'язок вимірювання з аналітичними процедурами.
16. Поняття шкали.

17. Типологія шкал в соціології.
18. Номінальні, порядкові та метричні шкали: порівняльна характеристика.
19. Поняття номінальної шкали.
20. Поняття порядкової шкали.
21. Поняття метричної шкали.
22. Псевдометричність соціологічних шкал.
23. Поняття рівня вимірювання.
24. Статистичні критерії, що використовуються для шкал різного рівня.
25. Співвідношення понять: показник, індикатор, ознака, змінна.
26. Сцієнтистська та гуманістична концепції (я) соціальних вимірювань.
27. Створення моделі досліджуваного об'єкта як початковий етап вимірювання.
28. Емпірична операціоналізація понять.
29. Сутність соціальних показників.
30. Обґрунтування соціальних показників.
31. Проблема невідповідності вимірювальних операцій змісту поняття.
32. Логічна структура соціального показника: одиниця аналізу, змінна, конкретне значення.
33. Класифікація соціальних показників.
34. Поняття сингулярних і сукупних показників.
35. Специфіка сингулярних показників (абсолютні, відносні, порівняльні та контекстуальні).
36. Особливості сукупних показників (аналітичні, структурні, глобальні).
37. Шкала оцінок Лайкерта.
38. Метод інтервалів, які здаються рівними. Шкала Л. Терстоуна.
39. Шкала соціальної дистанції Е. Богардуса.
40. Шкалограмний аналіз Л. Гутмана.
41. Схожість і відмінність шкал Лайкерта і Терстоуна.
42. Схожість і відмінність шкал Богардуса і Гутмана.
43. Процедури ранжування в соціології.
44. Об'єкти ранжування. Вибір підстави для ранжування.
45. Ранжування як вимірювальна процедура і елемент аналізу.
46. Пряме ранжування.
47. Метод парних порівнянь Л. Терстоуна.

48. Властивість транзитивності.
49. Порівняння двох моделей ранжування (пряме ранжування і метод парних порівнянь).
50. Психосемантичний метод як прийом вимірювання і як прийом аналізу.
51. Семантичний диференціал Ч. Осгуда.
52. Метод незакінчених порівнянь як підхід до вивчення соціальних очікувань та соціальних стереотипів.
53. Тест двадцяти “Я” як прийом вивчення самоідентифікації особистості.
54. Поняття надійності вимірювання.
55. Обґрунтованість, стійкість і правильність вимірювання як складові надійності інструмента вимірювання.
56. Поняття обґрунтованості вимірювання.
57. Засоби перевірки надійності шкали за критерієм обґрунтованості.
58. Метод суддів як засіб підвищення обґрунтованості шкали.
59. Побудова сукупного показника (індексу) як засіб підвищення обґрунтованості шкали.
60. Техніки підвищення стійкості шкали.
61. Повторне вимірювання із вирахуванням похибки вимірювання як засіб підвищення стійкості шкали.
62. Поняття міри повної стійкості шкали.
63. Показник відносної стійкості шкали.
64. Співвідношення показника відносної стійкості шкали та міри повної стійкості шкали.
65. Абсолютна та відносна похибки вимірювання.
66. Поняття внутрішньої та зовнішньої валідності.
67. Поняття чутливості шкали.
68. Співвідношення чутливості та дрібності шкали.
69. Поняття точності шкали.
70. Поняття правильності шкали.
71. Правильність вимірювання соціальних феноменів.
72. Поняття систематичних похибок вимірювання.
73. Виявлення робочої частини шкали як засіб перевірки шкали на точність і правильність.
74. Скошеність даних шкали.
75. Виявлення робочої частини шкали як техніка підвищення її правильності та точності.

76. Вибір оптимальної шкали серед кількох.
77. Випробування кількох шкал різної дрібності із розрахуванням абсолютної похибки для кожної із шкал та порівняння відносних похибок.
78. Розрахування абсолютної похибки для кожної із шкал та порівняння їх відносних похибок як техніка підвищення точності вимірювання.
79. Техніки мінімізації відносної похибки шкали.
80. Співвідношення якості результатів дослідження та якості вимірювання.
81. Співвідношення і взаємозв'язок вимірювання та аналізу у соціології.
82. Співвідношення точності та стійкості шкали.
83. Використання індексів для підвищення якості вимірювання в соціології.
84. Специфіка застосування індексів в соціології.
85. Поняття пілотного дослідження.
86. Способи перевірки первинного вимірювання на надійність.
87. Техніки підвищення обґрунтованості шкали.
88. Контроль стійкості шкали.
89. Забезпечення точності й правильності інструментарію дослідження.
90. Одно- і багатовимірне шкалювання.

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Особливості соціальної реальності як об'єкта емпіричного вивчення.
2. Фактори, що забезпечують валідність висновку в соціології.
3. Принцип операціоналізму.
4. Надійність вимірювання як критерій якості соціологічної інформації.
5. Властивості соціальних об'єктів та їх прояви.
6. Вимірювані властивості соціальних об'єктів (атрибути).
7. Якісні та кількісні атрибути соціальних об'єктів.
8. Поняття соціального показника.
9. Індикатор як кількісний вираз показника.
10. Поняття вимірювання. Зв'язок вимірювання з аналітичними процедурами.

11. Поняття шкали.
12. Типологія шкал в соціології.
13. Поняття рівня вимірювання.
14. Створення моделі досліджуваного об'єкта як початковий етап вимірювання.
15. Шкала оцінок Лайкерта.
16. Метод інтервалів, які здаються рівними. Шкала Л. Терстоуна. Схожість та відмінність шкал Лайкерта і Терстоуна.
17. Шкала соціальної дистанції Е. Богардуса.
18. Шкалограмний аналіз Л. Гутмана. Схожість та відмінність шкал Богардуса і Гшуттмана.
19. Процедури ранжування в соціології.
20. Об'єкти ранжування. Вибір підстави ранжування.
21. Ранжування як вимірювальна процедура і елемент аналізу.
22. Метод парних порівнянь Л. Терстоуна.
23. Порівняння двох моделей ранжування (пряме ранжування і метод парних порівнянь).
24. Семантичний диференціал Ч. Осгуда.
25. Поняття надійності вимірювання.
26. Обґрунтованість, стійкість і правильність вимірювання як складові надійності інструмента вимірювання.
27. Способи перевірки первинного вимірювання на надійність.
28. Техніка підвищення обґрунтованості шкали.
29. Контроль стійкості шкали.
30. Одно- і багатовимірне шкалювання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Батыгин Г. С.* Лекции по методологии социологических исследований: Учебник для вузов. — М., 1995.
2. *Батыгин Г. С.* Обоснование научного вывода в прикладной социологии. — М., 1986.
3. *Волович В. И.* Надежность информации в социологическом исследовании. — К., 1974.
4. *Девятко И. Ф.* Модели объяснения и логика социологического исследования. — М., 1996.
5. *Дейвисон М.* Многомерное шкалирование. — М., 1988.

6. Докторов Б. З. О надежности измерения в социологическом исследовании. — Л., 1979.
  7. Клигер С. А., Косолапов М. С., Косолапов Ю. Н. Шкалирование при сборе и анализе социологической информации. — М., 1978.
  8. Математическое моделирование в социологии: Методы и задачи. — Новосибирск, 1977.
  9. Математические методы анализа и интерпретации социологических данных. — М., 1989.
  10. Лазерсфельд П. Ф. Измерение в социологии // Американская социология. Перспективы, проблемы, методы. — М., 1972.
  11. Нерсесова Е. Х. Гносеологический аспект проблемы социальных показателей. — М., 1981.
  12. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования: описание, объяснение, понимание социальной реальности. — М., 2003.
  13. Паниотто В. И. Качество социологической информации. — К., 1986.
  14. Паниотто В. И., Максименко В. С. Количественные методы в социологических исследованиях. — К., 1982.
- Додаткова*
15. Абельс Х. Романтика, феноменологическая социология и качественное социальное исследование // Журнал социологии и социальной антропологии. — 1998. — № 1.
  16. Аванесов В. С. Тесты в социологическом исследовании. — М., 1982.
  17. Анурии В. Ф. Эмпирическая социология. — М., 2003.
  18. Благуш П. Факторный анализ с обобщениями. — М., 1989.
  19. Богомолова Н. Н., Фоломеева Т. В. Фокус-группы как метод социально-психологического исследования: Учеб. пособие. — М., 1997.
  20. Бутенко И. А. Анкетный опрос как общение социолога с респондентами: Учеб. пособие. — М., 1989.
  21. Волков И. П. Социометрические методы в социально-психологических исследованиях. — Л., 1970.
  22. Воронов Ю. П., Ершова Н. П. Общие принципы социологического измерения // Измерение и моделирование в социологии.
  23. Гласс Дж., Стенли Дж. Статистические методы в педагогике и психологии. — М., 1976.

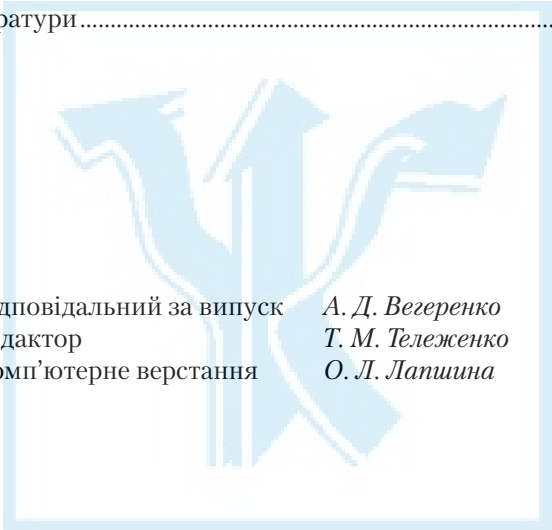
24. *Девятко И. Ф.* Методы социологического исследования. — Екатеринбург: Изд-во Уральского ун-та, 1998.
25. *Дюран Б., Оделл П.* Кластерный анализ. — М., 1977.
26. *Жабский М. И.* Надежность социологических измерений // Социологические исследования. — 1982. — № 4.
27. *Жабский М. И.* Принципы стандартизированного интервью // Социологические исследования. — 1985. — № 3.
28. *Жамбю М.* Иерархический кластерный анализ и соответствия. — М., 1988.
29. *Жуковская В., Мучник И.* Факторный анализ в социально-экономических исследованиях. — М., 1976.
30. *Кемниц Ю. В.* Математическая обработка зависимых результатов измерений. — М., 1970.
31. *Ковалев Е. М. Штейнберг И. Е.* Качественные методы в полевых социологических исследованиях. — М., 1999.
32. *Коломинский Я. Д.* Социометрия в социально-психологическом исследовании. Ее возможности и ограничения // Методология и методы социальной психологии. — М., 1977.
33. *Комплексный* подход к анализу данных в социологии. — М., 1989.
34. *Куприян А. П.* Проблема эксперимента в системе общественной практики. — М., 1981.
35. *Кэмпбелл Д.* Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях. — М., 1980.
36. *Методологические* и методические проблемы контент-анализа в социологических исследованиях. — М., 1982. — Кн. 2.
37. *Миркин Б. Г.* Анализ качественных признаков и структур. — М., 1980.
38. *Моделирование* социальных процессов. — Новосибирск, 1969.
39. *Морено Дж.* Социометрия. — М., 1958.
40. *Налимов В. В.* Теория эксперимента. — М., 1971.
41. *Ноэль Э.* Массовые опросы. — М., 1979.
42. *Осипов Г. В., Андреев Э. П.* Методы измерения в социологии. — М., 1977.
43. *Основы* прикладной социологии: Учебник для вузов. / Под ред. Ф. Э. Шереги, М. К. Горшкова. — М., 1996
44. *Погосян Г. А.* Метод интервью и достоверность социологической информации. — Ереван, 1985.
45. *Пфанцгль И.* Теория измерений. — М., 1976.
46. *Рабочая* книга социолога. — М., 1983.

47. *Семенова В. В.* Качественные методы: введение в гуманитарную социологию. — М., 1998.
48. *Социологический справочник* / Под ред. В. И. Воловича. — К., 1990.
49. *Справочник по прикладной статистике: В 2 кн.* — М., 1990.
50. *Статистические методы анализа информации в социологических исследованиях* / Под. ред. Г. В. Осипова. — К., 1979.
51. *Татарова Г. Г.* Методология анализа данных в социологии. — М., 1998.
52. *Флейс. Г.* Статистические методы для изучения долей и пропорций. — М., 1989.
53. *Швырев В. С.* Теоретическое и эмпирическое в научном познании. — М.1978.
54. *Экспертные оценки в социологических исследованиях* / Ред. С. Б. Крымский, Б. Б. Жилин, В. И. Паниотто. — К., 1990.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Теорія вимірів в соціології”	3
Зміст дисципліни “Теорія вимірів в соціології”	4
Питання для самоконтролю.....	6
Теми контрольних робіт	9
Список літератури.....	10

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *Т. М. Тележенко*
Комп'ютерне верстання *О. Л. Лашина*

МАУП

Зам. № ВКЦ-3240

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)

03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП